

معرفی کتاب

از باب قرائت اطفال

• کریم جعفری

• از باب قرائت اطفال

• تألیف: سیدعلی کاشفی خوانساری و شهرام رجب‌زاده

• ناشر: قدیانی، تهران، چاپ اول، ۳۶۸ ص، ۲۵۰۰۰ ریال، شابک ۹۶۴-۴۱۷-۷۰۸-۸

مقدمه:

نهضت مشروطه‌خواهی را باید آغازگر فصلی نو در تاریخ تحولات اجتماعی و سیاسی ایران به شمار آورد. دنیایی که ایرانی در عصر مشروطه در آن به تفکر و اندیشه می‌پرداخت با قبل و بعد از آن به کلی متفاوت است. مشروطه قدرت استبداد را در هم کوبید و اراده مردم را به تصویر کشید. البته ایرانیان چنین تجربه‌ای را در ماجرای رژی در «نهضت تنباکو» به دست آورده بودند. کودکان و نوجوانان در ماجرای رژی سهم عمده‌ای داشتند و حتی در نهضت مشروطه هم ردپای آنها به چشم می‌خورد.

یکی از موضوعاتی که تاکنون کمتر به آن پرداخته شده، جایگاه کودکان و نوجوانان ایرانی در دوران قاجار است. در طول یکصد و چند سال حکومت قاجار بر سرزمین ایران، جامعه ایرانی روندی رو به جلو را تجربه می‌کرد، شکست ایران از روس، مهمترین دلیلی بود تا ایرانیان در پی آموختن علوم جدید بربینند. در این میان بیشترین سهم نصیب کودکان و نوجوانانی شد که می‌باید در آینده‌ای نه چندان دور سهمی را در اداره امور ایفا کنند. تأسیس مؤسسه‌دارالفنون به دنبال همین فراگیری علوم جدید بود، هرچند در ابتدا افراد طبقه مرفه و حاکم در این مدرسه تحصیل می‌کردند ولی بعدها با راه افتادن مراکز آموزشی دیگر راه برای ورود افرادی از سایر اقشار هموار گشت. تأسیس مدارس در تبریز، رشت، بوشهر و... در همین راستا بود.

کتاب **از باب قرائت اطفال**، سعی دارد تا با نگاهی به حضور کودکان و نوجوانان در مطبوعات پیش از مشروطه، به تبیین جایگاه این گروه در سطح اجتماع آن روز ایران بپردازد. نویسنده کتاب کوشیده با جستجو در کتب و مطبوعات آن دوره و با پیدا کردن نکاتی که در آن از کودک و نوجوان - طفل یا اطفال - سخن رفته، به بررسی دیدگاه آنها در آن زمینه بپردازد. کتاب حاضر که در حیطه کاری خود، تحقیقی نو محسوب می‌شود، نوید دهنده روزهایی خوب برای محققین ایرانی است تا با یافتن گوشه‌های تاریک تاریخ این مرز و بوم، در جهت اعتلای آن گام‌های مؤثری بردارند.

کتاب **از باب قرائت اطفال** در سه فصل تنظیم شده است:

فصل اول کتاب را باید مقدمه‌ای کلی بر موضوعات مورد اشاره کتاب دانست. در این فصل با عنوان «بستر اجتماعی و فرهنگی»، نویسنده به موضوعاتی چون زمینه‌های سیاسی نشر کتاب، مطبوعات، آموزش عمومی، ادبیات کودک در ایران و جهان، تاریخ مطبوعات کودک در جهان و به موقعیت اجتماعی کودکان و نوجوانان در عهد قاجار پرداخته است.

در این فصل نویسنده تاریخچه‌ای از اولین کتاب‌ها و نشریات در مورد کودک و نوجوانان را که به زبان فارسی در ایران و خارج از ایران منتشر شده‌اند به دست داده است.

با توجه به مدارک و مستندات که نویسنده در کتاب ارائه نموده، معلوم

می‌شود که سابقه تألیف و نگارش درباره کودکان و نوجوانان به سال‌ها قبل از نهضت مشروطه بازمی‌گردد و فرهیختگان آن دوران به این گروه سنی هم توجه داشته‌اند. فصل دوم کتاب با عنوان «اولین مطالب درباره کودکان در مطبوعات ایران»، شامل زیرفصل‌های ذیل می‌باشد: نشریات فارسی هند کاغذ اخبار - اولین روزنامه ایرانی -، روزنامه وقایع اتفاقیه، حوادث، کودکان بزهکار، حقوق کودک، اخبار خارجی، اخبار مدارس و تعلیم و تربیت، اخبار پزشکی، آگهی کتاب کودک، تئاتر و سایر هنرها، تصاویر کودکان، اولین دستور سانسور، طنز و داستان. در این فصل هم موضوعات بالا بر حسب انعکاس در مطبوعات آن دوره بررسی و نقد شده‌اند.

فصل سوم، با عنوان نگاهی به چند نشریه، خود شامل دو بخش است:

۱- نشریات عهد ناصری ۲- نشریات عهد مظفری.

نشریات عهد ناصری که در این فصل از آنها یاد شده به قرار زیر است: **زاهر یرادی باهرا، روزنامه علمیه دولت علیه ایران، المنطبعة فی الفارس، فرهنگ، روزنامه نظامی علمیه و ادبیه، روزنامه علمی، دانش، مدرس فارسی، ورقه ماه دارالفنون تبریز و ناصری.**

اما مطبوعات عصر مظفری عبارتند از: **تربیت، الحدید، کایتزا، پایلاک کایتزا** (هر دو به زبان ارمنی منتشر می‌شده‌اند)، **ادب، ادب تبریز، ادب مشهد، ادب تهران، معارف، کمال، فلاح، مظفری، معرفت، نوروز، دعوة الحق و مکتب**. نویسنده در این فصل به معرفی روزنامه‌های بالا می‌پردازد. او به وابستگی یا عدم وابستگی آنها به دربار اشاره دارد. همچنین مدیران مسئول، خط مشی، تاریخچه و موضوعات مورد توجه آنها را مورد بررسی قرار می‌دهد.

با مطالعه کتاب خواننده به چند نکته پی می‌برد:

اول اینکه از حضور کودکان و نوجوانان در عرصه علم و ادب و به‌طور کلی زندگی اجتماعی دوران قبل از مشروطه تا حدود زیادی آگاه می‌شود.

دوم کتاب به سعی و تلاش ایرانیان نوع دوست و وطن پرستی اشاره دارد که در جهت تعالی بخشیدن به آینده‌سازان کشور، از هیچ تلاشی دریغ نکرده‌اند و خواننده در کتاب با نام و اسامی آنها برخورد می‌کند.

سوم، شیوه‌های روزنامه‌نگاری و زبانی را که در آن زمان جهت ارتباط با کودکان و نوجوانان به کار می‌رفته، درمی‌یابد.

چهارم، از رقابت‌ها و چشم و هم چشمی‌های مطبوعاتی در آن دوره آگاه می‌گردد.

نویسنده در جای جای کتاب خود به در دسترس نبودن منابع دست اول و از بین رفتن بسیاری از آنها اشاره دارد که جا دارد مسئولان امر در صورت موجود بودن آن منابع، به تهیه و جمع‌آوری آنها بپردازند.

